

مهم‌ترین آثار مکتوب درباره امام عصر(عج) پیش از غیبت

آثار متعددی نظیر الغیبه، القائم، المهدی(ع)، اخبار المهدی(ع) قبل از ولادت حضرت مهدی(ع) توسط علمای شیعه، و نیز توسط علمای اهل سنت از قرن دوم هجری در قالب کتب مهدوی به رشته تحریر در آمده است.

آثار متعددی نظیر الغیبه، القائم، المهدی(ع)، اخبار المهدی(ع) قبل از ولادت حضرت مهدی(ع) توسط علمای شیعه، و نیز توسط علمای اهل سنت از قرن دوم هجری در قالب کتب مهدوی به رشته تحریر در آمده است.

علما همواره در طول تاریخ از دوران امامان معصوم(ع) تا به حال نقش تعیین کننده‌ای در حفظ و بقاء شریعت نبوی و میراث اهل بیت پیامبر(ص) در حوزه‌های مختلف و مباحث متعدد داشته و دارند. مهدویت نیز که یکی از مهم‌ترین مسائل اعتقادی در حوزه مباحث امامت است از این امر مستثنا نیست. از آنجا که مباحث مهدویت بسیار جذاب و مورد توجه بسیاری از اقشار جامعه از دیر باز تا کنون بوده و در عین حال محل آسیب و سوء استفاده برخی از حکام و طمع‌کاران و هوس‌بازان بوده است، اهمیت تلاش و کوشش بزرگان و علمای دین اعم از شیعه و سنی را در حفظ آن دو چندان می‌کند. که به طور اجمال این نقش را می‌توان در موارد ذیل بیان کرد.

1. تدوین و تألیف آثار متعدد پیرامون مهدویت
 2. ظهور و وجود دانشمندان برجسته در مباحث مهدوی و پاسخ به پرسش‌ها و شبهات مطرح شده توسط علمایی همچون ابن ابی‌زینب، شیخ کلینی، شیخ صدوق، شیخ طوسی، شیخ مفید و ...
 3. مبارزه علمی با افکار منحرف و فرقه‌های موجود در زمان خود مانند واقفیه، اسماعیلیه غلات و ...
 4. نوآوری علما و دانشمندان در پاسخ به سئوالات و تبیین مفاهیم مهدوی به روش‌های مختلف و متناسب
 5. بازسازی مباحث کهنه و مرسوم در قالب‌های جدید و استفاده از روش‌های جدید در طرح و بیان مباحث مهدوی
 6. حفظ، ثبت و ضبط روایات مهدویت با تدوین، تدریس، و تشکیل حوزه‌های درسی و علمی
- اجمالاً محور اول از موارد ذکر شده در ادامه مطرح می‌شود.

آثار مهدوی

آثار متعددی که پیرامون مهدویت نوشته شده تحت عناوینی مانند الغیبه، القائم، المهدی(ع)، اخبار المهدی(ع) و ... توسط علمای شیعه از قرن اول هجری قبل از ولادت حضرت مهدی(ع) و نیز توسط علمای اهل سنت از قرن دوم هجری در قالب کتب مستقل و غیرمستقل مهدوی به رشته تحریر در آمد و در قرن سوم و چهارم گسترش یافت.

این کتب پایه‌های تدوین کتب بعدی شد و تا به امروز هزاران اثر مهدوی با رویکردهای عقلی و نقلی در حوزه‌های علمی متفاوت نوشته شده است. اما برخی از آثاری که پیش از ولادت آن حضرت نوشته شده است عبارتند از:

آثار مهدوی، پیش از ولادت امام عصر(ع)

- 1 الغیبه، علی بن عمر اعرج کوفی (عصر امام موسی کاظم ع)(1)
- 2 الغیبه، ابراهیم بن صالح انماطی (عصر امام موسی کاظم ع)(2)
- 3 الغیبه، علی بن حسن طایبی طاطری (عصر امام موسی کاظم ع)(3)
- 4 الغیبه، حسن بن علی بن حمزه سالم (عصر امام موسی کاظم ع)(4)
- 5 الغیبه، عباس بن هشام ناشری (عصر امام جواد ع) متوفی 220 هـ.(5)
- 6 الغیبه، ابواسحاق ابراهیم نهاوندی (عصر امام جواد و امام هادی و عسکری)(6)
- 7 الغیبه، علی بن حسن بن فضال (عصر امام جواد و امام هادی و عسکری متوفی 224 هـ ق)(7)
- 8 الغیبه، از فضل بن شاذان نیشابوری (عصر امام جواد و امام هادی و عسکری متوفی 260 هـ ق)(8)

کتب اهل سنت

برخی از کتب اهل سنت در این باب عبارتند از:

- 1 - احوال صاحب الزمان، سعدالدین حمودی
- 2 - اخبار المهدی، حماد بن یعقوب رواجی
- 3 - اربعین حدیث فی المهدی، ابی‌العلاء همدانی
- 4 - اربعین حدیث فی المهدی، حافظ ابی‌نعیم اصفهانی
- 5 - البیان فی اخبار صاحب الزمان، حافظ گنجی شافعی
- 6 - البرهان فی علامات مهدی آخر الزمان، متقی هندی
- 7 - عقد الدرر فی اخبار المهدی المنتظر، یوسف مقدسی شافعی

مهم‌ترین کتاب‌های شیعی در قرن 3 و 4

مهم‌ترین کتاب‌هایی که ویژه امام عصر(ع) در قرن سوم و چهارم توسط علمای شیعه نوشته شده، عبارتند از:

1. الغیبه؛ ابوعبدالله، محمد بن ابراهیم بن جعفر کاتب نعمانی مشهور به ابن ابی‌زینب از راویان بزرگ شیعه در اوایل قرن چهارم

است.

2. کمال الدین و تمام النعمة، محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی مشهور به شیخ صدوق (م 381 هـ)

3. الفصول العشرة فی الغیبة؛ ابوعبدالله محمد بن محمد بن نعمان معروف به شیخ مفید

4. کتاب الغیبة للحجة؛ شیخ طوسی، این کتاب در سال 447هـ نوشته شده و از بهترین، مهم‌ترین و کامل‌ترین منابع شیعه در مسئله غیبت امام مهدی (ع) است.

مجتبی گودرزی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
پی‌نوشت‌ها

1 - رجال احمد بن علی نجاشی ص 194

2 - قاموس الرجال شیخ محمد تقی تستری، جلد سوم ص 193

3 - همان ، ج 6 ص 452

4 - همان ، جلد 3 ص 193

5 - رجال نجاشی، ص 193

6 - الفهرست شیخ طوسی، ص 29

7 - رجال نجاشی، ص 181

8 - رجال شیخ طوسی، ص 420